

ELFOGLALHATTUK VOLNA-E BELGRÁDOT 1914 JÚLIUS 25-ÉN?

(Egy vázlattal.)

Báró Conrad tábornagy emlékiratai 4. kötetének megjelentése, újból eszünkbe juttatja Szerbia elleni első hadjáratunkat és annak nem várt befejezését. Ezzel kapcsolatban ismét felvetődik az a — már a háború elején, különösen a szerbek ellen mozgósított csapatoknál — sokat vitatott kérdés, vajjon nem lett volna-e célszerű *Belgrádot, közvetlenül az ultimátum visszautasítása után, rajtaütésszerűen elfoglalni?*¹

Minden politikai és erkölcsi előnytől eltekintve, akaratlanul is arra gondolunk, vajjon nem változott volna-e meg ebben az esetben az egész szerbiai hadjárat képe, nem kímélünk volna-e meg sok embert és sok anyagot s nem maradhatt volna-e el sok veszteséggel járó és talán felesleges katonai kudarcunk, mint amilyen pl. az első — augusztusi —, Sabác körüli volt? Más kérdés az — és erre egy későbbi cikkünkben fogunk rátérni —, hogy miért támadtunk mi egyáltalában főerőnkkel Boszniából és a Szerémségből és miért nem a Morava völgyében? Miért nem támadtuk meg a mellékcsoportok egyikével Belgrádot, amely a történelmi idők óta a Szerbia elleni hadjáratok fő támadási iránya volt?

Azt a feltevést vagy állítást azonban, hogy a monarchia ilyen erélyes és imponáló fellépése talán magát a világháború megindítását is megakadályozta volna, nyugodtan visszautasíthatjuk. És bár Grey, az akkori angol külügyminiszter, egy a német követtel folytatott beszélgetésben azt a nézetét hangoztatta, hogyha Ausztria-Magyarország Belgrádot megszállná, ez a nyomás talán elegendő volna Szerbia megfékezésére — tudjuk, most inkább, mint akkor, hogy egész Európában már olyan túlfűtött volt a hangulat, hogy azt már egy-

¹ E tárggyal többek között *Kerchnave Hugó* ny. osztrák tábornok, az ismert katonai író is foglalkozott egy újsággözelemény keretében. Cikkünkben többször fogunk érdekes fejtegetéseire ráutalni, ha nem is értünk vele mindenben egyet. Kerchnave a háború alatt hosszabb ideig volt a belgrádi katonai kormányzósághoz beosztva.

könnyen lecsillapítani nem lehetett. Lehet, hogy Szerbia, ha politikailag teljesen egyedül érzi magát, talán behődöl. De valóságban nem állott egyedül. Teljesen Oroszország utasítása szerint járt el s mindkettő a háborút akarta!

A kocka június végén el volt vetve, reánk politikailag tehát már újabb hátrány nem hárulhatott. Vizsgáljuk hát meg, micsoda politikai, vagy jobban mondva *katonapolitikai*, előnyökhöz juthattunk volna, ha a hadjáratot Belgrád megtelepítészerű megszállásával kezdjük?

Kétségtelen, hogy a szerbeknek fővárosuk elvesztése — amely egyúttal az ország legnépesebb és legmodernebb helye és talán, a kragujeváci fegyvertártól eltekintve, az összes katonai, továbbá politikai, tudományos, kereskedelmi és közlekedési intézmények központja — *nagy kárt és mozgósításuknál jelentékeny zavart okozott volna.*

Kerchnave azt állítja, hogy az erkölcsi tényezőt nem szabad túlbecsülni. Szerinte a szerb olyan kiváló katonanemzet, hogy harcias szellemüket, kitartásukat és azt az elhatározásukat, hogy hazájukért az utolsó emberig harcolni fognak, fővárosuk elvesztése se rendítette volna meg. Lehet, sőt valószínű, hogy így lett volna, de a már halálraítélt és gondolatban felosztott, eddig minden sértést eltűrő, szomszéd ilyen váratlan és erélyes fellépése nem maradt volna hatástalan, különösen egy olyan néppel szemben, amelynek csak az erőszak imponál. Hatással lett volna a szerb hadsereg lelkületére is, melynek önérzete a balkáni háború óta szinte a végletekig fokozódott. Eppen olyan természetes az is, hogy saját hadseregünk harci kedvét kedvezően befolyásolta volna egy ilyen siker a háború kezdetén.

Az akkor még ingadozó Bulgáriát talán azonnal a központi hatalmak mellé állította volna.² Úgynevezett, azaz a háború elején még annak tartott „szövetségeinket“ — Olaszországot és Oláhországot — pedig úgy lehet, gyorsabb színvállásra készíti és így a katonapolitikai helyzet tisztázása útján legalább meg tudtuk volna: ki a barátunk és ki az *ellensegünk?* Vezető köreink elhatározása is könnyebb lett volna.

Felmerül végre még az a kérdés is, hogy a monarchiának ez a lépése nem lett volna-e „casus belli“, nem maradt volna-e rajtunk a háború felidézésének ódiuma? Erre csak azt felelhetjük, amit már előbb említettünk, hogy az akkori túlfeszült helyzetben tulajdonképpen már közömbös lett volna, hogy az ellenségeskedést ki kezdi meg. Volt ellenségeink azóta reánk

² Később úgy a cs. és k., mint a német hadvezetőség egyre sürgette Potioreket, törekedjék minél előbb „határozott sikert“ elérni, éppen a Balkán államok miatt.

zúdult rágalmi és vádjai legfeljebb egy ponttal szaporodtak volna.

Áttérve a kérdés tisztán *katonai* részére, vizsgáljuk meg az előfeltételeket a siker szempontjából, és pedig először a földrajzi, illetve a terepviszonyokat.

Belgrád mint főváros, közvetlen az ország északi határán fekszik, egy a Duna és a Száva által alkotott félszigeten, e két folyó által némileg védve. A város központja átlag 50 m viszonylagos magasságban van, tehát uralkodik a két folyón és azok partjain. A várost, dél és délkelet felé, mindig emelkedő magaslatok övezik, melyeknek átlagos magassága 250—300 m.

Katonai és harcászati értelemben Belgrád elfoglalása csak akkor látszik biztosítottnak, ha ezek a magaslatok a támadó kezében vannak.

A laktanyák és katonai raktárak egy része, a pályaudvar (hajóállomás), a városi villamos- és gázművek és a legtöbb gyári és iparüzem a folyók partján terül el s a magyar, illetve szláv oldaltól jól áttekinthető.

Belgrád közvetlen védelmére előkészületek nem történtek. A város északi részén, a félsziget csúcsán, ugyan megvannak még a török időkből származó várfalak és kazematták maradványai, de azok a mai tüzéség ellen nem védenek. Támadó gyalogság ellen azonban úgy ezek, mint a vasúti töltés és az egyes nagyobb épületek is, jó védelmet nyújtanak.

Előrelátható volt, hogy a védő is a már említett magaslatokon fogja a döntést keresni és a várost, már annak kiméltése szempontjából is, legfeljebb csak gyengébb figyelő osztagokkal fogja biztosítani.

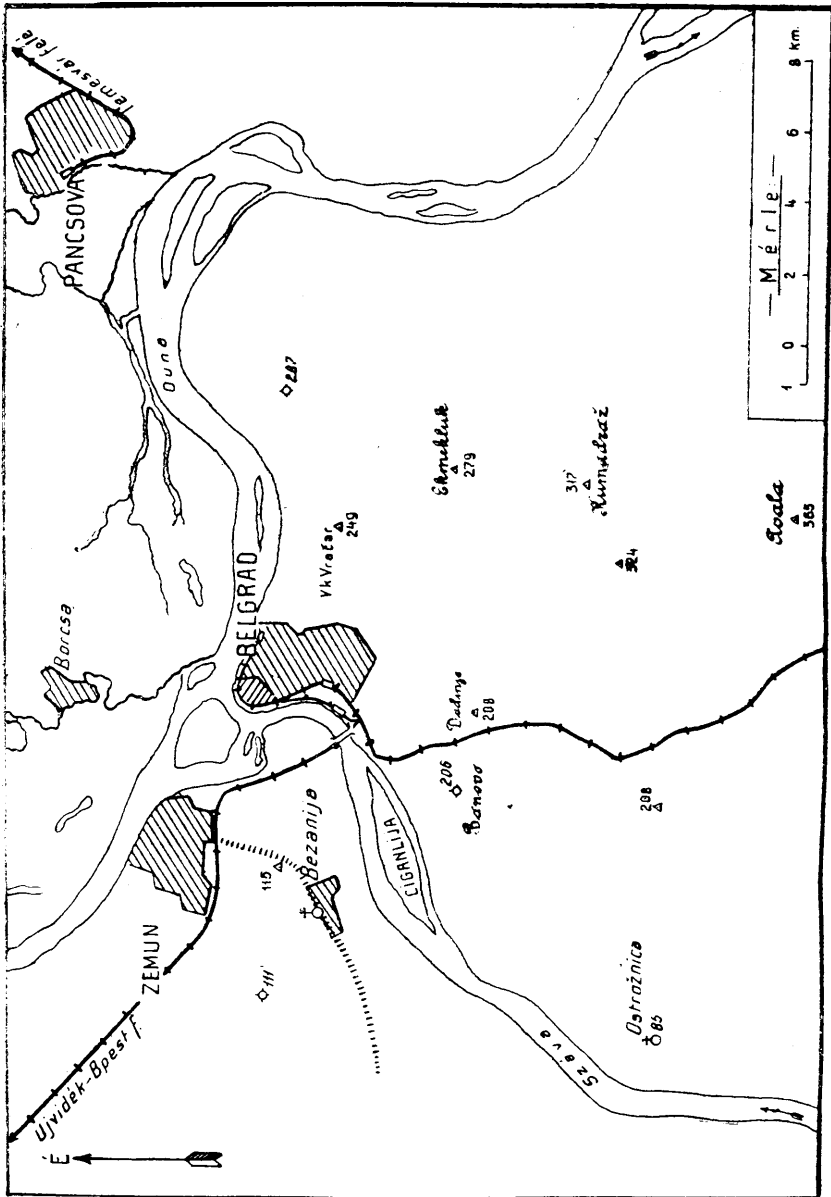
Váratlan volt azonban a szerb intézőköröknek az az elhatározása, hogy a várost július hó 25-én, közvetlen az ultimátum visszautasítása után, *kiürítik*.³

Nem tudjuk, hogy akkori vezérkarunk idejekorán értesült-e erről? Kerchnave szerint Belgrádban mindenki beszélt róla!

Az intézkedésből világosan kitűnik, hogy egy osztrák-magyar rajtaütés, vagy legalább is monitorokról való lövetés, lehetőségével számoltak. Ezt a hadjárat folyamán a lakosságtól is többször hallottuk.

A Duna és a Száva 5—600, illetve 2—300 méter széles, hatalmas akadályát tekintve, a támadónak nem a legkedve-

³ Az intézkedés úgy szólt, hogy három órával az ultimátum visszautasítása után (tehát számítottak reá!) az összes parancsnokságoknak, csapatoknak és hivataloknak a várost el kell hagyniok, ami valóban meg is történt.

zőbb harcászati és terepviszonyok kínálkoznak. A Dunán csak Zimonytól északra lehet a monitorokat, vontatógőzösöket, uszályokat és az átkeléshez szükséges egyéb anyagot fedetten készentartani.

Úgy a magyar Dunapart Pancsova környékén, mint a szlavón (szerémségi) Szávapart Zimony közelében, Belgrádból belátható. Másrészt azonban az említett partokon végig húzódó sűrű füzesek, a holtágakkal és vizezerekkel együtt, kisebb egységek és pontonok stb. fedett gyülekezését vagy eltolását elősegítik. Zimonytól nyugatra és délnyugatra a „Szerémségi fennsík“ kb. 40 m viszonylagos magasságú meredek parttal végződik. Kitűnő áttekintést nyújt úgy a Duna, mint a Száva völgyébe, Belgrádra és környékére. Azonkívül északról fedetten közelíthető meg és rajta sok fedett, vagy legalább igen jól leplezett, ütegállás található.

Hangsúlyozzuk itt, hogy a szerbek ezidőtájt repülőgépekkel, léggömbökkel nem rendelkeztek, részükről tehát akkor még semminemű légi felderítéstől vagy légi támadástól nem tartottunk.

A rajtaütést természetesen alapos, jól átgondolt előmunkálatokkal kellett volna előkészíteni.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy mi *rajtaütésen* azt értjük, hogy rejtett helyen hajóra szállott gyalogság (később tüzérség is) monitorok oltalma alatt váratlanul, a Duna- és Szávaparton a város szélének erre legalkalmasabb pontjain kiszáll. elsősorban elfoglalja a város legfontosabb részeit, azután megszállja a város déli kijáratait, vagy lehetőleg a legközelebbi magaslatokat is. *Az egész vállalkozást tüzérségi előkészület nélkül kellett volna végrehajtani, mert különben elveszíti a meglepetés jellegét.*

Egy, a volt közös vezérkar hadműveleti irodájában készült tanulmány, melyre különben még később rátérünk, szintén ezzel a ténnyel foglalkozva kiemeli, hogy adott esetben nem rendelkezünk volna a megfelelő tüzérségi számbeli fölényvel, különösen nehéz (ostrom) lövegek dolgában. Ebből azt lehet következtetni, hogy az illető szakelőadó egy a gyalogsági vállalkozást megelőző tervszerű tüzérségi előkészítésre, talán „bombázásra“ gondolt. Ezt a tervet, mint alkalmatlant és célhoz nem vezetőt, eleve el kell ejtenünk.

A támadótervnek következő, megfontolást érdemlő pontja, az ellenség számereje, azaz a várt ellenállás foka.

Tudjuk, hogy mozgósításunk és felvonulásunk idején Belgrádot és környékét csak gyenge, polgári ruhába öltözött, népfelkelő alakulatok szállották meg. Kerchnave úgy értesült, hogy július 25-én, midőn a helyőrség kivonult, *csak egy*

gyalogzászlóalj maradt vissza, melyet később az időközben mozgósított *népfelkelők* váltottak fel. Azonkívül, szerinte, valószínűleg a Duna ellenőrzésére közvetlen a város déli szélén *egy üteg* ment állásba. Kérdés azonban, hogy hadvezetőségünknek volt-e minderről tudomása? Mindenesetre számolnunk kellett néhány száz fegyverrel, esetleg néhány rejtett helyen felállított löveggel is. Hatásukat azonban csökkentette volna az, hogy a vállalkozás az éj leple alatt történt volna.

Mint látjuk, magát a várost talán *3—5 felemelt békeállományú zászlóaljunk*, de — ismételten hangsúlyozom — a monitorok védelme és támogatása⁴ mellett, bátor, lendületes rohammal feltétlenül kézbekeríthette volna.

Azon esetleges ellenvetésre, hogy alkalmasint a város lakossága is fegyvert fogott volna, az a feleletünk, hogy azt, bár ismerjük a szerb polgári lakosság harci kedvét, akkor július hó 25-én, lélektani okoknál fogva nem tartjuk valószínűnek.

A terepviszonyok méltatásánál már említettük, hogy Belgrád csak úgy tartható meg, ha a várost délről övező magaslatok is a támadó birtokában vannak. Ezeket viszont Kerchnave szerint, a belgrádi helyőrség szállta volt meg.⁵ Tehát az első 24 vagy 48 óra leforgása alatt ezen erőcsoport fellépésével számolnunk kellett.

A belgrádi helyőrség zömét abban az időben a Dunahadosztály⁶ alkotta.

Összesen: 3600 fegyver, 600 lovas, 16—24 löveg.

Később, talán 2—3 nap mulva, mindenesetre ennek a csoportnak megerősítésével kellett számolnunk, akár a Dunahadosztály II. és III. vonalbeli alakulatai, akár az ország belsejéből előrevont békeállományú 3—4 zászlóalj útján. Sőt valószínű, hogy napról-napra több erőt irányítottak volna a kellemetlen „fulánk” ellen.

Míg csupán a város kézrekerítéséhez, amint azt már kifejtettük, aránylag csekély erő is elegendő, addig a legközelebbi magaslatok megszállására⁷ és az első szerb ellentámadások sikeres visszaveréséhez részünkről kb. 8000 fegyverre és 24—30 lövegre lett volna szükség.

⁴ Ágyú- és gépfegyvertűz egyes, az ellenség által megszállott pontok ellen.

⁵ Valóban a helyőrség közvetlen a kiürítés után messzebb délre vonult vissza.

⁶ 3 gyalogezred 3—3 zászlóaljjal, 1 táborigényezred, 6 üteggel, ebből azonban csak 4 üteg volt fogatolva; azonkívül 1 lovasezred, csendőrség, a felállítás alatt levő határőralakulatok, testőrség, katonai akadémia, altisztképző iskola.

⁷ Vk. Vracar (249 m), Dedinye (208 m).

A nagyobb kiterjedésű Belgrádnak „offenzív hídfő“-szerű kiépítése s az ehhez tartozó hosszabb *védővonal* meg-szállása csak a későbbi hadműveletek célja lehetne.

Részünkről a rajtaütéshez csak a *határhoz* legközelebb eső helyőrségek osztrák-magyar, illetve magyar honvéd, csapatai jöhettek tekintetbe. És pedig:

Zimony	14. gy.-dandárparság		
	68. gy.-ezred	2	zászlóalj
Pétervárad és Újvidék	38. „	2	„
	6. „	1	„
	70. „	1	„
	vártüzérszászlóalj		
1—2 fogatolt ütegekkel.	tábori ágyúsüteggel, vagy pedig nehéz árkászászlóalj		
Mitrovica	21. vadászzászlóalj	1	zászlóalj
Eszék	84. honv. gy.-dandárparság		
	28. „ gy.-ezred	2	„
	78. „ „	1	„
	38. táb. ágyúezred		4 üteg
Pancsova	23. vadászzászlóalj	1	„
	7. honv. gy.-ezred	1	„
Kevevára	28. vadászzászlóalj	1	„
Versec	7. honv. gy.-ezred	1	„
	2. „ táb. ágyúezred		3 üteg
Fehértemplom	68. gy.-dandárparság		
	43. gy.-ezred	1	„
	21. táb. ágyúezred		2 üteg
	7. nehéz tüzérosztály		2 üteg

Összesen: 15 zászlóalj, 12—13 üteg = 9000 fegyver, 48—52 löveg,⁸ továbbá 6 monitor, összesen 16 löveggel és 6 őrnaszád.

Rendelkezésre állott még azonkívül 7, szintén ezen a területen állomásozó huszárszázad. Tekintetbe jöhetett volna továbbá a Nagybeckerekén állomásozó cs. és kir. 29/II. és m. k. 5/III. honvéd zászlóalj is.

Megfelelő gondoskodással a kiszemelt csapatok a két gyülekező- és indulópont — Zimony és Pancsova — közelében, együtt lehettek volna.

Ennek végrehajtását a következőképen gondoljuk:

Az évente és éppen gyakran ezen a vidéken tartott ezred- és dandárgyakorlatok ürügye alatt, a felsorolt csapatok dan-

⁸ Kerchnave csak 8 zászlóaljat tud összehozni. A Bánátban elhelyezett csapatokat nem veszi számításba, pedig a hajóút Pancsova—Belgrád között alig 1—1½ óra. — A századok állománya a bevonult tartalékosokkal 130—150 fő.

dárparancsnokaik vezetése alatt összpontosítva, Zimony és Pancsova környékén gyakorlatoznának.⁹

Allítjuk, hogy ez az intézkedés nem keltett volna nagyobb feltűnést, mint a gyakorlatok megszüntetése és a csapatok visszarendelése helyőrségeikbe, a válságos külpolitikai helyzet miatt, ahogy az valóban sok helyen meg is történt.

Azonkívül a Szlankamen (Tisza torkolatánál) melletti tüzérségi lövőtéren az évente megtartott lövőgyakorlatok címén, a péterváradai vartüzérszázlőalj, 1—2 fogatolt tábori ágyúsütege, néhány nagyobb öblű ostromágyúsüteg, sőt talán egy 30·5-es üteg is, feltűnés nélkül készenttartható lett volna.

A dunai flottilla, szintén nyaranta végrehajtott gyakorlatai keretében, különösebb feltűnés nélkül az alsó Dunán tartózkodhatott volna. Mondjuk: 1—2 monitor a már amúgy is ott állomásozó 2 őrnaszáddal Pancsován, egy hasonló csoport a Száván, a zöm Újvidéken vagy Titelen.¹⁰

Ez a nagyjában körvonalazott terv, július közepe táján foganatosítva, időt és alkalmat adott volna nyugodt és alapos előkészületekre, a csapatok és parancsnokok begyakorlására és aligha keltette volna fel a külföld figyelmét.

A vállalkozáshoz szánt csapatok *készentartásának* és egyesítésének másik és katonailag legegyszerűbb megoldási módja a „*felriasztás*“ lett volna.

Megfelelő előzetes intézkedések után, *július hó 23-án, ultimátumunk átadásával egyszerre*, a már békében, a vezérkar hadműveleti irodája által évente előkészített „*felriasztás*“—sal, az erre szánt csapatokat és felsőbb parancsnokságokat a határ mentén, a már szintén előre kijelölt és szemügyre vett területeken, 12—24 óra alatt készültkébe lehetett helyezni, illetve felvonultatni.

Ez ellen valószínűleg politikai és diplomáciai okok szólhattak, mivel a felriasztást a nagy nyilvánosság mozgósításunk egyik előkészületének tartotta volna. A monarchia akkori vezetői azonban, sajnos, a katonai tényezők és elsősorban a vezérkar főnökének minden ezirányú javaslata és érvelése ellen (Conrad emlékiratai!) azt vetették, hogy Ausztria-Magyarországnak óvakodnia kell még annak a látszatától is, hogy az európai békét, netalán kihívó, vagy fenyegető magatartásával, veszélyeztesse.

De még ebből a dilemmából is találhattunk volna egerutat. Először is csak három hadtest volt érintve, t. i. a VII.

⁹ Július 25-én pedig a 14. gyaloghadosztály vagy a XIII. hadtest parancsnoka — egyszóval a vállalkozás kiszemelt vezetője — mint szemlélő előljáró szintén Zimony közelében lehetett volna.

¹⁰ Hasonló csoportosításban tényleg ott is volt!

(*Temesvár*), IV. (*Budapest*) és XIII. (*Zágráb*), másodszor nem volt szükséges az egész hadtest vagy katonai terület összes alakulatainak felriasztását elrendelni, hanem csak azon csapattestekét (gyalogság, tüzérség és a lovasság, műszaki csapatok stb. részei), melyek a vállalkozásban valóban résztvesznek.

Az 1914. évre érvényes „*felriasztási terv*“ szerint rendelkezésre állhattak:

A szerémségi kerületben, tehát Zimony környékén:

7. hadosztályparancsnokság		
14. gyal. dandárparancsnokság		
68. gy.-ezred	3 zászlóalj	
36. „	3 „	
44. „	3 „	
21-es vadászok	1 „	
10. (vagy 12.) táb. tüzérezred		3 üteg
pétervárad-i vártüzérlj. felriasztási alakulatai .		1—2 üteg
9. huszárezred		6. lov., 1 gy. szd.
4/1 utászszázad 1 hadihídoszloppal.		
Összesen 10 zászlóalj =	5000 fegyver	
4—5 üteg =	16—20 löveg	

A bánáti körletben, Pancsova környékén:

68. gyal. dandárparság		
43. gy.-ezred	3 zászlóalj	
46. „	2 „	
61. „	2 „	
23-as vadászok	1 „	
28-as „	1 „	
7/III. honv. zászlóalj	1 „	
2. honv. táb. tüzérezred . . .		3 üteg
4. huszárezred		4 század
12. és 6. huszárezred		4 „
7/1. utászszázad és 1 hadihídoszlop		
Összesen: 10 zászlóalj =	5000 fegyver	
3 üteg =	12 löveg	

*A vállalkozáshoz tehát összesen 10—12000 fegyver, 36—48 löveg és a Duna-flottilla állott volna rendelkezésre.*¹¹

¹¹ Az első kimutatás szerint itt hiányzó csapattestek más hadrendi beosztást kaptak. A tüzérség megerősítése a budapesti, illetve a temesvári tüzérdandárok állományából történt volna.

A további előkészületek akként történtek volna, hogy *a csapatok harcászati csoportokba egyesítve, az ultimátum lejáratának pillanatában, július hó 25-én délután 6 órakor, az átkeléshez teljesen készen álljanak!*

Az átkeléshez vagy jobban mondva áthajózáshoz, mivel komolyabb ellenséges ellentállással nem kellett számolnunk, elsősorban vontatógőzösök és uszályok jöhettek számításba. Ilyen módon lett volna legjobban a gyors — mert kevés-számú, erős lépcsőkben végrehajtott —, akadálytalan átkelés biztosítva.

A hajópark készentartásához különösebb és talán feltűnést keltő előkészületek nem voltak szükségesek. Ebben az időben, július havában, a kereskedelmi hajózás (gabonaszállítás) igen élénk, úgyhogy Újvidék, Titel, Zimony és Pancsova területén a szükséges vontatógőzösök és uszályok — esetleg 1—2 nagyobb személyszállító hajó is — mindenkor rendelkezésre állottak. A rakodópontokhoz való odarendelésük július hó 23-án, a felriasztással egyidőben, megfelelő lett volna. Az egyes egységeknek a szállításhoz való berendezése egyszerű rögtönzések alakjában történt volna, mivel csak rövid ideig tartó útról volt szó.

Ami az áthajózás és partraszállás harcászati és műszaki részét illeti, úgy ez az egész vállalkozást vezető parancsnok előre kiadott és megbeszélt intézkedései alapján, a monitorok közvetlen védelme alatt (gépfegyvereikkel a partokat esetleg végigpásztázva) gyors ütemben, a már előre kijelölt és szemügyre vett pontokon történhetett volna. Nagyjában a pancsovai csoport Belgrád északi, dunai oldalán, a zimonyi csoport pedig az északnyugati és nyugati oldalon, tehát a Szávaparton, lehetőleg több helyen, a már meglévő hajóhidak (kikötőhelyek) kihasználásával szállhatott volna partra.

Partraszállás után pedig a harcászati feladat az lett volna, hogy a városan gyorsan áthaladva, annak déli szélét és a legközelebbi magaslatokat, legalább kisebb előretolt osztagokkal (meglepetések ellen) megszálljuk, miközben a már előre kijelölt osztagok a legfontosabb épületeket szállják meg.

A vállalkozás mind nagyban, mind általában való előkészítése a központi, mértékadó helyeken, alaposan megfontolt, minden részletre is kiterjedő, intézkedést kívánt, mivel előreláthatólag a döntő pillanatban rögtöni elhatározás és gyors cselekvés volt szükséges.¹²

¹² Fontos része az intézkedésnek az összeköttetés feltétlenül biztos működése Belgrád—Zimony—Bécs és onnan a tekintetbe jövő külállomásokkal. 1914 július 25-én báró Giessl belgrádi követünk délután 6 óra 5 perckor vette át a szerb kormány ki nem elé-

Elkerülhetetlen lett volna azonban előzőleg a politikai helyzet teljes, minden kétséget kizáró tisztázása (közös minisztertanács és az uralkodó hozzájárulása) olyan értelemben, hogyha Szerbia az ultimátumnak nem felel meg, úgy ennek lejárta után, a katonai hadművelet, tehát ez a vállalkozás is, rögtön megindulhasson.

Rövid fejtegetésünkéből sok érdekes részletet elhagytunk, mivel egyrészt túllépnék ennek a cikknek keretét, másrészt mivel mostani nézeteink, a háborús tapasztalat folytán, a háború előtti felfogásunktól túlságosan eltávolodtak. Igyekezünk azonban bebizonyítani, hogy *egy Belgrád elfoglalását célzó rajtaütés 1914 július hó végén lehetséges és eredményes lett volna*, bár elismerjük, hogy mozgósításunkat és felvonulásunkat némiképp zavarta volna.

Azt, hogy az akkori hadvezetőség tulajdonképen miért mulasztotta el, csak gyanítani lehet.

Kerchnave tábornok szerint báró Conrad tábornagy, a volt cs. és kir. vezérkar akkori főnöke, a vállalkozást nagyon kockázatosnak találta, mivel a szerb határ mentén elhelyezett és így a felriasztás alkalmával elsősorban számításba jövő csapatok létszámának felemelését, 1913 ősz óta tartott sürgétei ellenére, se tudta elérni.

Báró Conrad tábornagy emlékirataiban — bár erre a tárgyra közvetlen nem tér ki — valóban többször foglalkozik ezekkel a nehézségekkel és rámutat arra a szinte rideg ellenállásra, amellyel úgy a közös, mint a magyar és osztrák vezető és felelős államférfiak részéről találkozott, a volt monarchia hadikészültségét előmozdító minden javaslatával szemben. Az Ausztria-Magyarország sorsát irányító tényezők ilyenén állásfoglalásának okát egyrészt a túlságos és — amint a háború mutatta — az állam érdekeit nem szolgáló, rossz helyen alkalmazott takarékoságban kell keresnünk. Másik oka a túlzásba vitt békepolitika hangoztatása volt akkor, amikor már nem kevesebbről volt szó, mint a régi monarchia életéről vagy haláláról. Az 1914 július hó 7-én összeült közös minisztertanácson, mely hivatott volt eldönteni, hogy Ausztria-Magyarország milyen „diplomáciai akciót” indít meg Szerbia ellen, gróf Tisza István, a hiteles jegyzőkönyv szerint, úgy nyilatkozott, hogy „sohasem járulna hozzá, hogy Szerbiát meglepetés-szerűen, előzetes diplomáciai akció nélkül támadjuk meg, mivel ebben az esetben rossz helyzetbe jutunk Európával és a Balkánnal szemben“. A másik és talán főok, az lehetett, hogy a Szerbia elleni hadjáratához eddig kidolgozott és előkészített

gító válaszát. Jelentése azonban csak 7 óra 45 perckor érkezett Bécsbe.

hadműveleti és felvonulási tervbe ez a vállalkozás bajosan volt beilleszthető. Eszerint t. i. a főerő Boszniában, a mellék-erő a Szerémségben, a Drina torkolatának közelében, vonul fel. Előnyomulásának iránya Valjevo és Uzice lett volna. Belgrád ettől a nyugatszerbiai hadműveleti területtől nagyon is messze esik. Az elfoglalt Belgrád védője addig, amíg az osztrák-magyar hadseregek élei a főváros magasságába érnek, valószínűleg erős ellenséges támadásoknak volna kitéve, talán válságos helyzetbe is kerülne és ilyen értelemben egy bizonyos kockázat el nem vitatható. Kétségtelen az is, hogy a megszállott Belgrád elvesztése politikai és katonai tekintélyünknek módfelett ártott volna. Ezt azonban megakadályozhatta egy jól kiépített hídfőszerű állás, mely a szerb hadsereg számottevő részét kötötte volna le. Igaz, hogy egy ilyen hídfő erős megszálló csapatot kívánt, de az is bizonyos, hogy ellenálló erejét a szerencsés pótlási viszonyok fokozhatták volna.

Báró Conrad tábornagy különben, a közös minisztertanács után, I. Ferenc József király Ő Felségéhez egy emlékiratot terjesztett fel, melyben szintén állást foglalt amellelt, hogy Szerbiának előbb egy megfelelően erélyes ultimátumot adjunk át és csak akkor rendeljük el azonnal a mozgósítást, ha Szerbia nem volna hajlandó követeléseinket teljesíteni.

Se Tisza, se Conrad felfogása nem zárta ki az általunk fejtegetett tervet, hogy *közvetlenül az ultimátum elutasítása után, a hadműveletet Belgrád meglepetésszerű elfoglalásával kezdjük meg.*

Mayern ny. osztrák (volt közös vezérkari) alezredes, egy „Hadi előkészületek Szerbia és Montenegró ellen“ című tanulmányában szintén foglalkozik Belgrád meglepetésszerű elfoglalásával, azzal a megjegyzéssel, hogy ennek elmulasztásával elszalasztottunk egy kínálkozó alkalmat. Egy ilyen szembe-tűnő első siker a németek Lüttichének mintegy hasonmása, az egész világ figyelmét reánk irányította volna s ennek erkölcsi hatását hiába igyekeznünk kisebbiteni.

Szerinte — aki munkáját eredeti okmányok alapján szerkesztette — a volt közös vezérkar hadműveleti irodája 1908 óta majd elejtette, majd ismét felkarolta azt a tervet, hogy a szerb fővárost még a tulajdonképeni hadműveletek előtt foglaljuk el.

Egy rendelkezésünkre álló s a *hadműveleti osztályban 1914 tavaszán készült tanulmány* (kézjegy nélküli fogalmazvány) a vállalkozást ellenzi. Az illető szakelőadó szerint:

1. Csak a mozgósítás 9. és 12. napja között (!) rendelkezhetünk Zimonynál a megfelelő, számban is túlnyomó, túzérsséggel.

2. Bajos volna a megfelelő erejű mozgósított csapatokat — legalább egy gyaloghadosztályt, igen erős tüzérséggel — Zimony közelében gyorsan egyesíteni.

3. A fentiek alapján tehát, hacsak rendkívül kedvező körülmények nem állanak be, mint pl. hogy a szerb hadsereg zöme Macedóniában van lekötve, a vállalkozást kockázatosnak tartja.

Mi mindezek ellenére is fenntartjuk azt az állításunkat, hogy megfelelő alapos, gondos előkészület után, *a terv, a július végén fennállott helyzetben nem volt kockázatos.* Belgrád megszállásával olyan politikai és katonai fölényre tettünk volna szert, ami az egész szerb hadjáratra, már az első hadműveletektől kezdve, messze kiható, talán döntő hatással lett volna, még akkor is, ha ennek a sikernek biztosítása nagy nehézséget okozott volna.¹³

ritéz Németh-Neujahr Lajos.

¹³ De Lacroix francia tábornok 1919 januárjában a párizsi Sorbonne-ban „Szerbia szerepe a világháborúban” című előadást tartott és dicsérettel, elismeréssel halmozta el a szerb hadsereget.

Fejtegetéseiből kiemeljük: 1. A szerb mozgósítás már az osztrák-magyar hadüzenet beérkezése előtt lett elrendelve. 2. A szerb hadsereg Belgrádtól délre az ország belsejében gyülekezett. 3. Külön hangsúlyozza, hogy bárha a szerbek fővárosát csak egy gyenge népfelkelő-osztag őrizte, mégis csak december 2-án, közvetlenül a hadjárat befejezése előtt, került az osztrák-magyar csapatok birtokába.